
Leescultuur

De belangstelling voor opvoeding werd sinds de omwenteling van 1795 in versterkte mate door de staat gedeeld. De school van Ter Apel kreeg vanaf 1808 regelmatig bezoek van districtsofziener Hendrik Wester. De schoolwet-Van der Palm had namelijk een inspectie ingesteld.¹⁴ Algemene ontwikkeling en bijbels onder-richt vormden voor Wester twee kanten van dezelfde medaille. Hij spoorde de schoolkinderen aan om te lezen en te blijven lezen, zowel in wat praktisch nuttig was als in de Bijbel:

Koopt fraaie boekjes voor uw' duiten,
en leert het nuttigste van buiten.
Ziet dat gij niet eenmaal leest,
maar een boek veel: dit vordert meest!¹⁵

Wat rond 1800 in Ter Apel aan boeken aanwezig was, was over het algemeen traditioneel van inhoud. De kerkenraad telde tegen het eind van de Franse tijd twee ouderlingen: Ter Horst en de in Onstwedde geboren Hindrik Willems Niemeijer (1758-1843), een stadsmeijer op 't Heem.¹⁶ Over de familie Niemeijer valt op te merken dat die over een theologische handbibliotheek beschikte.¹⁷ Die boekerij was van buiten Westerwolde ingebracht, toen weduwnaar Hindrik Geerts Niemeijer op 't Heem in 1751 een tweede huwelijk aanging met Anke Jochems uit Schouwerzijl. Behalve een bijbel met zilveren krappen had zij naar Ter Apel een handbibliotheek meegenomen uit de sfeer van Nadere Reformatie en Piëtisme. Kenmerkend voor deze boeken was dat calvinistische dogmatiek gepaard ging met aandacht voor geestelijk zelfonderzoek. Van de rechtzinnige Petrus de Witte had de familie Niemeijer diens *Catechisatie over den Catechismus* (Amsterdam 1658) in de kast staan, van Theodorus à Brakel de *Trappen des geestlijcken levens* (Amsterdam, 1670), van de Schotse predikant John Brown het vertaalde *Christus de weg, de waarheit ende het leven* (Amsterdam, 1679), van Friedrich Adolph Lampe *Het heylige bruydt-sieraat der bruyloftsgasten des Lams, aan syne verbonts-tafel van het rechte gebruyck des H. Avondmaels* (Amsterdam 1720) van de piëtist Johannes Verschuier de *Waarheit in het binnenste, of bevindelijke godtgeleertheit* (Groningen, 1737). Verder had Anke Jochems een verhandeling over het avondmaal bezeten van Franciscus Ridderus (1620-1683), de *Kern der Christlyke Leere* van Aegidius Francken (Dordrecht 1713) en een vertaald werk van de Engelse puritein John Bunyan (1628-1688): *De teedere ingewanden van Christi liefde, aan den zondaar open gelegd en vertoond*.

De aanwezigheid van deze bibliotheek in de boerderij van de Niemeijers op 't Heem is opmerkelijk. Belangstelling voor der-

¹⁴ C.J. Wegman, *Westerwolders en hun woningbezit* (het Klooster Ter Apel), Winschoten 2005, 118-124.

¹⁵ IJ. Botke, 'Gaat, krijgt een boek of pen in hant.' *Drie generaties Teenstra en de Verlichting op het Groninger platteland* (1775-1825), Groningen 1988, 81.

¹⁶ C.J. Wegman, *Westerwolders en hun woningbezit van 1568 tot 1829. Het Klooster Ter Apel*, 53. Een stadsmeijer is een pachter van de stad Groningen, de plaatselijke grootgrondbezitter. 't Heem is een buurtschap ten noorden van Ter Apel.

¹⁷ Idem, 55.